

OSMANLI TÜRKÇESİ METİNLERİNDE HAREKE-HARF İLİŞKİSİ

KARTALLIOĞLU, Yavuz
TÜRKİYE/TURPIPIA

ÖZET

Arap harfli Türkçe metinlerde doğru heceleme maksadıyla ve ünlüleri daha iyi ifade edebilmek için hareke denilen birtakım işaretler kullanılmıştır. Hareke, ünlünün düzlük-yuvarlaklık niteliğini kısmen ortaya koyarak metinlerin daha doğru okunmasında araştırmacılara yol gösterir.

Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi metinlerinde hareke sistemi ünlüleri karşılayan harflerle nitelik bakımından benzeşmektedir. Yani, hece veya kelimede “vav” harfi varsa hareke “ötre”, “ye” harfi varsa hareke “esre”, “elif (güzel he)” harfi varsa hareke “üstün” olur. Bazı Osmanlı Türkçesi metinlerinde yer yer “ye” harfinin üzerinde “ötre”, “vav” harfinin altında “esre” bulunmaktadır. Bu harekeleme sistemi yanlış yazılışlar olarak algılanmamalıdır. Bu kullanımlarda hareketler kalıplaşmış imlanın aksine dildeki telaffuzları, yani konuşmayı yansıtmaktadır. Yukarıda bahsedilen “ye” ile “ötre”nin, “vav” ile “esre”nin tek ünlüyü karşılayacak şekilde kullanıldığı durumlarda hareketler esas alınmalıdır. Çünkü, hareketler harflere göre daha az kalıplaşmıştır. Bu sistem aynı zamanda gelişen dudak uyumu konusunda da yol gösterici bir özelliğe sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Türkçesi, harf, hareke, telaffuz.

ABSTRACT

The Relation of Vowel Points and Letters in the Texts of Ottoman Turkish

In the Turkish texts in Arabic script some signs called vowel points were used for correct spelling and better expression of vowels. Vowel points guide the researchers to read the texts correctly by displaying rounded and unrounded features of vowels partially.

In Old Anatolian Turkish and Ottoman Turkish texts vowel point system resembles in terms of quality to the letters corresponding the vowels. That is, if we have a letter of “vav” in a syllable or in a word then the vowel point is “ötre”, if we have a letter of “ye” the vowel point is “esre”, if we have a letter of “elif” the vowel point is “üstün”. In some Ottoman Turkish texts sometimes “ötre” can be on the letter of “ye” and “esre” can be under the letter of “vav”. This usage type of vowel point is perceived as an incorrect spelling. In such usages the vowel points reflect the pronunciation-that is the speech- not the clichéd spelling. Vowel

points must be taken into consideration when the above mentioned “*ye*” with “*ötre*” and “*vav*” with “*esre*” are used to correspond only one vowel. Because vowel points are less clichéd than letters. This system has also a guiding feature in terms of developing labial harmony.

Key Words: Ottoman Turkish, letter, vowel point, pronunciation.

GİRİŞ

Arap harfli Türk alfabesi¹ İslamiyet’le birlikte Türkler arasında 10. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyılın başına kadar kullanılmıştır. Bu alfabe, Türkçe için gerek saha gerek zaman bakımından en önemli alfabe olma özelliğini taşımaktadır (Ergin, 1998: 3). Arap harfli Türk alfabesi Fenike yazısına dayanan Arap alfabesine bazı harflerin ilavesiyle² oluşturulmuştur (Develi, 2000: 28). Fenike³ yazı sistemine dayanan İbranice⁴ ve Arapça gibi dillerin alfabeleri büyük oranda ünsüz semboller içermektedir. İlk zamanlarda Süryani ve İbrani yazılarında olduğu gibi Arapçada da ünlüler yazıda gösterilmiyordu (Faulmann, 2005: 97). Arapçada ünlülere, ünsüzlere oranla daha az yer verilmesi, ayrı bir varlık olan her ses için ayrı sembolleri bulunan alfabelere kıyasla bazı sakıncalar doğurmaktadır (Tulum, 1991: 24).

Arapçanın med harfleri denen “*elif, vav, ye*” harfleri ve “*güzel he*” Türkçenin zengin ünlü sistemini yazıya tam olarak yansıtmakta yetersiz kalmıştır. Arap yazısında bu harflere ilave olarak doğru heceleme maksadıyla ünlüleri ifade etmek için hareke denen birtakım işaretler de kullanılmıştır (Tulum, 1991: 25). Arapçadaki 28 harf, hareke denen işaretler vasıtası ile seslendirilir (Maksudoğlu, 2001: 24). Bu işaretler, **Kur’an**’ın Arap olmayanlar tarafından doğru okunmasını sağlamak için icat edilmiş (Develi, 2000: 26), çocuk kitapları (Deny, 1941: 27) ve öğretici eserlerde kullanılmıştır. Harekeler, Arapça ve Farsçada kısa ünlüleri

¹ “Arap harfli Türk alfabesi” terimini ifade edecek şekilde şu terimler de kullanılmaktadır: Arap harfleri (Eren, 1991: 3), Arap alfabesi (Eren, 1991: 3; Korkmaz, 1991: 14; Hacıeminoğlu, 1991:21); Arap asıllı eski alfabe (Tulum, 1991: 27); eski yazı (Ergin, 1998: 2).

² Arap harfli Türk alfabesi Arap alfabesine bazı ünsüzlerin ilave edilmesiyle oluşturulmuştur. Bu alfabe yaygın olarak kullanılan ünlü işaretleri ilave edilmemiştir. Bu konuda bazı özel çabalar vardır. Mesela, Şemseddin Sami “*u, ü, o, ö*” ünlülerini yazıda ayırt etmek için “*vav*” harfini değişik dört şekilde yazıda kullanmıştır (Sami, 2001). Fakat bu durum genel kabul gören bir imla sistemi olmamıştır.

³ Fenike alfabesi MÖ 1050’de ortaya çıkmıştır. Bu alfabede 20 ünsüz, 2 ünlü vardır (http://tr.wikipedia.org/wiki/Fenike_Abecesi). Fenike yazısı bir hece yazısı olarak nitelendirilmektedir. Yazıda yalnızca ünsüzler gösteriliyor, heceyi oluşturan öteki birim yani ünlüler gösterilmiyordu (Erkman-Akerson, 2000: 25).

⁴ İlk zamanlar İbranice sadece ünsüzleri içeren bir dizge ile yazılırdı. İbranicenin sadece kitaplarda kullanılan ölü bir dil olduğu zamanlarda metinleri karşılaştırıp inceleyerek kutsal metinlerin özgünlüğünü korumaya çalışan Masoretler kelime yapısını değiştirmeyen, ünsüzlerin veya üstüne nokta ve çizgi ekledi (Faulmann, 2005: 80).

göstermek için kullanılmıştır. Arap harfli Türkçe metinlerde hareketler⁵ ve ses değerleri şunlardır: üstün (fetha) – : /a/, /e/; esre (kesre) – : /ı/, /i/; ötre (zamme) – : /u/, /ü/, /o/, /ö/ (Timurtaş, 1997: 33). Ergin hareketlerin kısa ünlü işareti olduğunu fakat yazılan ünlülerin de üzerine konduğunu belirtir. Ergin’e göre hareket ünsüzleri okutan, onları harekete getiren ünlü işaretlerdir (Ergin, 1998: 13).

Türkçenin Arap harfli alfabe ile yazıya geçirildiği Batı Türkçesinin Eski Anadolu ve Osmanlı Türkçeleri dönemlerinde de hareketler kullanılmıştır. Hareke kullanımı 16. yüzyıldan sonra giderek azalmıştır fakat 18-19. yüzyıllarda bile hareketli metinlere rastlamak mümkündür. Belli bir dönemden sonra hareketler hem yazım hızını düşürdüğü için hem de imla kalıplaştığı için kullanılmaz olmuştur (Kartallıoğlu, 2005: 5). Eski Anadolu Türkçesi metinleri genellikle hareketli metinlerdir, bu metinler üzerinde fonolojik ve morfofonolojik araştırmalar yapmak genellikle harekesiz olan Osmanlı Türkçesi metinlerine göre daha kolaydır. Hareketli metinler kalınlık-incelik uyumunu tespit etmeye tam elverişli değildir fakat bu metinler üzerinde düzlük-yuvarlaklık uyumunun gelişimi takip edilebilir. Bu metinlerde ünlüleri karşılayan harflerin yazılmadığı, imlası kalıplaşmış olan kelimeler ve ekler vardır. Hareke sisteminin kullanıldığı metinlerde hareket, ünlünün en azından düzlük-yuvarlaklık niteliğini büyük oranda ortaya koyar, metinlerin daha doğru okunması konusunda araştırmacılara yol gösterir.

Hareke, sadece hareketli metinlerde değil harekesiz metinlerde de dönemin ses özelliklerini veya telaffuzunu gösterme bakımından kılavuzluk edici bir özelliğe sahiptir. Mesela, Şeyyad Hamza’nın “*Yusuf ve Zeliha*” adlı eseri harekesiz bir eserdir. Bu eserde Şeyyad Hamza veya bir başkası tarafından bazı kelimelerin hareketlendiği görülmektedir. Bu harekeleme işlemi de ünlülerin yazılmadığı kalıplaşmış bir imla tarzında kelimedeki veya ekteki ünlüyü okuyucuya hissettirir ve bunun sonucunda da o kelimenin doğru okunmasını sağlar. Bu eserde bazen kelimenin tamamının hareketlendiği görülür: يَلْوَارُرُ yalvarur, دِكُوبُ diküp اُنُوْكَلا anuñıla (Dilçin, 1946: 7, 81). Bazen de sadece ek harekelenmiştir: سَاوِنُرُ sevinür, وِيرِدُمْ virdüm, كُورِمْدُكُ görmedük (Dilçin, 1946: 23, 26, 81). Bu harekeleme işlemi dönemin özelliklerini de göstermesi bakımından önemlidir.

İnceleme

Arap harfli Türkçe metinlerde hareket iki şekilde kullanılır: 1. Ünlüleri de ifade eden med harfleri ve güzel he’nin üzerine konur. 2. Ünlü ifade etme özelliği olmayan ancak hareketlerle ünlü ifade edebilen harflerin üzerine konur. Bu iki kullanım özelliği arasındaki fark birincilerin hareket olmadan da ünlüleri karşılayabilmesidir. Birinci özellikte hem med harfleri hem güzel he hem de hareketler birlikte ünlüyü belirler. İkinci özellikte hareketler ünsüzleri okutarak

⁵ Hareketler Türkçede “a, e, ı, i, u, ü, o, ö” olmak üzere 8 ünlüyü karşılar, Arapçada “æ, u, i” ünlülerini karşılar (Maksudoğlu, 2001: 24).

tek başına ünlüyü belirler. Bu yüzden harekeli Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi metinlerinde, hareke sistemi ünlüleri karşılayan harflerle nitelik bakımından *büyük oranda* benzeşmektedir. Hece veya kelimedeki “vav” harfi varsa hareke “ötre”, “ye” harfi varsa hareke “esre”, “elif (güzel he)” harfi varsa hareke “üstün” olur. Bu durum, yani hareke-harf uyumu Arapçanın ve Arap harfli harekeli Türkçe metinlerin de temel prensibidir:

1. vav+ötre: *اوجو* ucu, *اوجونده* ucunda, *اوجونه* ucuna, *اوو* üçü, *اوستونه* üstüne, *يولو* yolu, *اوکو* öñü, *يوزونی* yüzünü, *ولوين* kuluyun, *كوزون* gözün.

2. ye+esre: *اشي* işi, *كوهريسين* gevherisin, *رلكي* birliği, *تراشيني* tıraşımı, *مملكتيك* milketi nün.

3. elif (güzel he)+üstün: *اوده* evde, *اوه* ava, *بناقاودر* bataklardur, *اوتوراق* oturak, *ورراق* korarak (Kartallıoğlu, 2005).

Arapçada olduğu gibi, Türkçede de ünlüleri gösteren harflerle yine ünlüleri karşılayan hareketler genellikle çatışmaz. Yani med harfleri ve güzel he; üstün, esre ve ötre farklı ünlüleri karşılayacak tarzda tek karakterde bir araya gelmez. Bu alışlagelmiş, belli kurallara bağlanmış hareke-harf sistemidir. Fakat bir ünlüyü ifade edecek tarzda *اوي يي يي* gibi ünlü yapıları hareke-harf sisteminin uyuşmadığı imla şekilleri olacaktır. Bu imla tarzı eğer Türkçe bir kelime veya ekte söz konusu olursa bu bir yanlışlıktan ziyade müellifin/müstensihinin o metnin muhatabına bir uyarısı olarak görülmelidir. Bu tür bir imla tarzını iyi yorumladan normalize etme yoluna gitmek belki de çok önemli bir fonolojik veya morfofonolojik meselenin gözden kaçırılması anlamına da gelebilir. Nitekim bazı Osmanlı Türkçesi metinlerinde hareketler, yukarıda bahsedilen hareke sisteminin temel prensibine aykırı olarak kullanılmıştır. Yani bazı kelime veya eklerde “ye” harfinin üzerine “ötre”, “vav” harfinin altına “esre” konmuştur. Bazı metinlerde yer yer “ye” harfinin üzerine “esre” konduğu da olur. Bu noktada hemen “*Bu tür imla tarzında harfe göre mi, yoksa harekeye göre mi okuma yapılmalıdır?*”, “*Acaba hareketler yanlışlıkla mı kondu?*”, “*Bu harekeleme tarzının bir amacı var mıdır?*” gibi sorular aklımıza gelmektedir. Bu sorulara cevap bulmak amacıyla aşağıdaki örnekleri incelemek gerekecektir.

Teklik 3. şahıs iyelik ekinin ünlüsü harekeli Osmanlı Türkçesi metinlerinde “ye+esre”⁶, “esre”⁷ bazen de “vav+ötre”⁸, “ötre”⁹ şeklinde yazılmıştır. Bu tür örneklerde “ye+esre” ve “esre”li yazılışlar /ı/ veya /i/, “vav+ötre”li yazılışlar

⁶ *اشحابي* ashābı (Duman, 2000: 17b); *اشي* işi, *كوني* günü (Develi, 1998: 51a, 49a).

⁷ *اظم* a’zamı, *ابدست* abdesti (Duman, 2000: 9b, 50a); *مذهبن* mezhebin, *دشمانن* düşmanın (Kartallıoğlu, 2005: 198).

⁸ *اوستونه* üstüne, *يولو* yolu, *اوکو* öñü (Kartallıoğlu, 2005: 202).

⁹ *كولوني* külnü, *سوزوني* sözüni, *يولنه* yoluna, *اوني* üçünü (Duman, 2000: 5a, 47a); *كولوني* külnü, *سوزوني* sözüni, *يولنه* yoluna, *اوني* üçünü (Kartallıoğlu, 2005: 202).

/u/ veya /ü/ şeklinde okunur. Fakat aşağıdaki örneklerde olduğu gibi bazen harf ile hareke uyuşmaz:

ُ / +U: طَنْبُورُيُنْ tanbūrūn DN¹⁰-5a/22, حُضُورُيُنْ huzūrūna DN-15b/10, اُومُوزُيُنْ omuzuna DN-176b/18, يُوزُيُنْ yüzünü DN-261a/12, كُوكُوسُيُنْ göğsün DN-339b/30; نُورُيُنْ nūrūnı RG¹¹-58b/8

Yukarıdaki örneklerde tarafımdan “*tanbūrūn, huzūrūna, omuzuna, yüzünü, göğsün, nūrūnı*” şeklinde okunan kelimeler başka bir araştırmacı tarafından dönemin ses özellikleri gereği hareketler görmezden gelinerek normalize etme yoluna gidilerek “*tanbūrın, huzūrına, omuzına, yüzünü, göğsin, nūrını*” şeklinde de okunabilir.

Görülen geçmiş zaman 3. şahıslarının ünlüsü harekeli Osmanlı Türkçesi metinlerinde “*ye+esre*”¹², “*esre*”¹³ bazen de “*vav+ötre*”¹⁴ ile yazılmıştır. Bu ekte de “*ye*” ile “*ötre*”nin aynı hecede kullanıldığı örnekler vardır.

ُ / -DU: اُولُيُمُيْ vāki’ oldu mı (8) DN-133a/19, اُورُديْ berk urdu (3) DN-201a/23, كُورُديْ gördü (2) DN-261a/25, يُوْيُورُديْ buyurdu (26) DN-280a/30, كُوندُردُيْ göndürdü DN-329a/18, سُورُديْ sürdü (4) DN-359b/9

ُ / (-dUIAr): اُنُوتُديْلُرْ unutuldu DN-60b/25, كُورُديْلُرْ gördüler DN-108b/1, وُديْلُرْ kodular (2) DN-108b/2, يُوْيُورُديْلُرْ buyurdular (2) DN-128b/24, دُوندُيْلُرْ döndüler DN-329a/19

Yukarıdaki örneklerde tarafımdan “*vāki oldu mı, berk urdu, gördü, buyurdu, göndürdü, sürdü...*” şeklinde okunan kelimeler “*vāki oldı mı, berk urdı, gördi, buyurdı, göndürdi, sürdi...*” şeklinde de yorumlanabilir.

Fiilden isim yapma eki harekeli Osmanlı Türkçesi metinlerinde “*vav+ötre*”¹⁵, “*ötre*”¹⁶, “*ye+esre*”¹⁷ ve “*esre*”¹⁸ ile yazılmıştır. Bir örnekte bu kelime “*ye*” üzerine “*ötre*” ile yazılmıştır:

¹⁰ **Delâil-i Nübüvvet-i Muhammedî ve Şemâil-i Fütüvvet-i Ahmedî** (DN): Altı Parmak Mehmed (ö. 1623-24) tarafından telif edilen eser 1674 (H 1085) yılında harekeli nesihle istinsah edilmiştir.

¹¹ **Râfi’ü'l-Gubûş fi Fazâilü'l-Hubûş** (RG): Ali b. Abdurrauf İl-Habeşi tarafından 1623 (H 1033) yılında telif edilmiştir.

¹² دِلِدِيْ diledi (Duman, 2000: 4a); طُورُديْ türdü, طُوتُديْ tutdı (Kartallıoğlu, 2005: 150).

¹³ گِيتُديْ gitdi, يَازُديْ yazdı, اُورُديْ urdı (Kartallıoğlu, 2005: 150).

¹⁴ كَالْدُورُديْلُرْ kaldurdular, اُولُديْ oldu, يُوْيُورُديْ buyurdu (Kartallıoğlu, 2005: 154, 159).

¹⁵ اُصِلُوْ aşılu, اُيُروْ ayru (Kartallıoğlu, 2005: 675).

¹⁶ كُوكُولُديْ kökölardı (Kartallıoğlu, 2005: 675).

¹⁷ يِزِيْ çizi (Kartallıoğlu, 2005: 676).

¹⁸ باطِيسِيْ batısı (Kartallıoğlu, 2005: 676).

أولئى : {-U} / ى /

Bu kelime “öliyi” şeklinde de okunabilirdi. Fakat bu tür yazılışlarda harften çok hareketin üstünlüğünü kabul etmek daha doğru bir yol olacaktır. Çünkü yukarıdaki satırlarda da belirtildiği gibi Arapçada ve Osmanlıca gramerlerinde “hareke” terimi “ünlü” karşılığında kullanılmaktadır (Timurtaş, 1997: 24). Harf ile hareketin nitelik bakımından çatıştığı sınırlı sayıdaki örneklerde karşılaşılan yazım tarzında “ünlü” demek olan “hareke”ye göre okuma yapılmalıdır. Çünkü Osmanlı Türkçesi gramerleri harekeyi ünlü veya kısa ünlü işaretleri olarak tanımlamaktadır. Bu harekeleme sistemi aynı zamanda gelişen dudak uyumuna, dolayısıyla değişen telaffuza dair bir ipucudur. Bu kullanımlarda hareketler kalıplaşmış imlanın aksine dildeki telaffuzları yansıtmaktadır.

Daha önce Duman da bu konuya çalışmalarında dikkat çekmiştir. Ona göre, Evliya Çelebi “کتوروب” kelimesinde “esre” işareti ile okuyuşu belirlemiştir (Duman, 1995: 6). Burada Evliya Çelebi hem kalıplaşmış imlayı hem de değişmiş olan telaffuzu vermektedir. Duman tarafından verilen şu örnekler de harf-hareke çatışmasını gösteren örneklerdir: ... تاب و یلو táb ı tüvân, یلو bili, دكولدر değildür (Duman, 1999a: 68). Türkçe yazma metinlerde bazı kelimelerde, özellikle hareke kullanılanlarda görülen çeşitlilik araştırmacılar tarafından çoğu zaman yanlışlık, daha iyimserleri tarafından ise bir gelişigüzellik olarak değerlendirilmektedir. Gerçekten de müellif hattı yazmalarda ve kalıplaşmış imlaya karşı dikkatsiz müstensihlerin elinden çıkmış nüshalarda araştırmacıları şaşırtacak ölçüde farklılıklar bulunabilmektedir. Bu farklılıkları problem hâline getiren aslında araştırmacının esere yaklaşımıdır. Diğer bir söyleyişle zorluk, eseri daha önce edinilmiş bilgilerin kalıplarına sığdırmaya çalışmaktan kaynaklanıyor denilebilir (Duman, 1999a: 67). Hem harfle hem harekeyle gösterilen seslerde ise gelişmeli şekilleri göstermeleri hasebiyle hareketlerin esas alınması akla yatkın gözükmektedir (Duman, 1999a: 101).

Burada tespit edilen farklı yazılışlar yanında aynı eserde dönemin kalıplaşmış imlası ile de yazılmış örnekler vardır: یوزین yüzün DN-351a/1 - یوزینی yüzünü DN-261a/12; قهوندی qondı DN-329a/1- قهوندیلر- qodular (2) DN-108b/2. Duman’a göre birinci örnekler kalıplaşmış imlaya göre yazılmış örnekler, ikinciler ise gelişmeli şekilleri gösteren örneklerdir. Belirlenmiş bir imlânın ve buna bağlı standartlaşmış bir söyleyişin bulunmadığı bir ortamda ikili şekillerin hatta daha fazla farklı şekillerin metinlerde yer alması çok daha tabiidir ve bunların aynı metinlerde kullanılabilirliklerine ihtimal vermek gerekmektedir (Duman, 1999b: 57). İkinci örneklerdeki imla tarzının ortaya çıkması için bunların mutlaka konuşmada kullanılmış olması gerekir. Aslında hareke-harf çelişkisi sonucunda ortaya çıkan örnekler zaten konuşma dilinde var olan, alışlagelmiş imlanın –bilerek veya bilmeyerek– göz ardı edildiği konuşmanın yazıya dökülmüş örnekleridir.

SONUÇ

Arap harfli metinlerde “ye” ile “ötre”nin, “vav” ile “esre”nin, “ye” ile “esre”nin çatıştığı durumlarda hareketler esas alınmalıdır. Hareketlerin bu şekilde kullanılmasını yanlışlık olarak düşünmek imlanın gizlediği bazı şekillerin farkedilememesi anlamına gelir. Ünlülerin yazımı konusunda bazen aynı satırda bile farklılıklar bulunsa da *harflere dayalı imla* belli bir zamandan sonra kalıplaşarak değişen şekilleri yansıtamaz bir hal almıştır. Osmanlı Türkçesi metinlerinde hareke kullanımını azalmıştır fakat az sayıdaki hareketli metinde hareketlerin harfler kadar kalıplaşmadığı, telaffuzu ve değişen şekilleri harflere göre daha iyi yansıttığı unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

Deny, Jean (1941), **Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)**. Çev. Elöve, Ali Ulvi, İstanbul: Maarif Vekâleti Yay.

Develi, Hayati, (1998), **XVIII. Yüzyıl İstanbul’a Dair Risale-i Garibe**. İstanbul: Kitabevi.

Dilçin, Dehri, (1946), **Yusuf ve Zeliha**. İstanbul: Türk Dil Kurumu.

Duman, Musa, (1999a), “Klasik Osmanlı Türkçesinde i/e Meselesine Dair”. **İlmî Araştırmalar**, 7, İstanbul, 65-103.

Duman, Musa, (1999b), “Bazı Çeviri Yazılı Metinlerde Çok Şekilli Kelimelerin Değerlendirilmesi”, **Uluslar Arası Sözlük Bilimi Sempozyumu 20-21 Mayıs**, Bildiriler, düzenleyen: DAÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Gazimağusa.

Duman, Musa, (2000), **Vasiyyet-name**. İstanbul: R Yayınları.

Eren, Hasan, (1991), “Dilde Birlik, Yazıda Birlik”, **Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler**. Ankara: Atatürk Kültür. Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, 3-10.

Ergin, Muharrem, (1998), **Osmanlıca Dersleri**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 20. Baskı.

Erkman-Akerson, Fatma, (2000), **Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış**. İstanbul: Multilingual.

Faulmann, Carl, (2005), **Yazı Kitabı, Tüm Yerkürenin, Tüm Zamanların, Yazı Göstergeleri ve Alfabeleri**. Çev. İtir Ada, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hacıeminoğlu, Necmettin, “Türk Dili İçin Arap Alfabesinin Yetersizliği”, **Dil Ve Alfabe Üzerine Görüşler**. Ankara: Atatürk Kültür. Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. 21-22.

Kartallıoğlu, Yavuz, (2005), **Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16., 17. ve 18. Yüzyıllar)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (yayımlanmamış doktora tezi).

Korkmaz, Zeynep, “Türk Dili ve Arap Alfabeti”, **Dil Ve Alfabe Üzerine Görüşler**. Ankara: Atatürk Kültür. Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. 11-20.

Maksudoğlu, Mehmet, (2001), **Arapça Dilbilgisi**. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 9.

Sami, Şemseddin, (2001), **Kâmûs-ı Türkî**. İstanbul: Çağrı Yayınları, 10.

Timurtaş, Faruk, K. (1997), Osmanlı Türkçesi Grameri-III, İstanbul: Alfa Basın Yayım Dağıtım, 8.

Tulum, Mertol, (1991), “Alfabe ve Eski Alfabemiz Üzerine”, **Dil ve Alfabe Üzerine Görüşler**. Ankara: Atatürk Kültür. Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları. 23-28.

Wikipedia, Fenike Abecesi. http://tr.wikipedia.org/wiki/Fenike_Abecesi